

**ВИСНОВОК РЕЦЕНЗЕНТА,
кандидата філософських наук, доцента
Даценко Вікторії Станіславівни
на дисертацію Проценка Мирослава Володимировича
на тему «Соціально-філософський аналіз форм гуманітарної безпеки»,
подану на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії
за спеціальністю 033 Філософія**

Актуальність теми дослідження. Дисертаційне дослідження Мирослава Володимировича Проценка репрезентує ґрунтовну спробу теоретичного осмислення однієї з найбільш нагальних проблем сучасної соціальної філософії – концептуалізації гуманітарної безпеки в умовах системних і багатовимірних глобальних трансформацій. У контексті ХХІ століття стає дедалі очевиднішою обмеженість традиційних державоцентричних і військово-політичних парадигм безпеки, які виявляються неспроможними адекватно реагувати на новітні виклики, зокрема гібридні конфлікти, інформаційні протистояння, а також процеси цифровізації та віртуалізації людського буття.

Особливої ваги це дослідження набуває в умовах сучасних українських реалій, де гуманітарний вимір безпеки постає як визначальний чинник суспільної стійкості, збереження культурно-ціннісної ідентичності та ефективної протидії зовнішнім і внутрішнім загрозам. Аргументованою видається позиція автора щодо принципової обмеженості суто емпіричних дисциплін у вичерпному осягненні онтологічних та антропологічних засад феномена безпеки, що, своєю чергою, актуалізує необхідність розгортання саме соціально-філософської рефлексії як адекватного інструментарію його концептуалізації. Саме цим обумовлюється актуальність обраної теми дослідження.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість та достовірність результатів дослідження Мирослава Володимировича Проценка базуються на комплексному використанні сучасної методології соціально-філософського аналізу та ретельному опрацюванні репрезентативного масиву джерел (225 найменувань, з яких 71 – іноземними мовами). Як зазначає сам

автор, «теоретичні та практичні результати, що виносяться на захист, одержані автором самостійно, є достовірними та об'єктивними» (с. 25).

Дисертант застосовує комплекс взаємодоповнювальних методів наукового дослідження (ст. 21): соціально-філософський підхід (для осмислення гуманітарної безпеки як цілісного феномена в єдності онтологічних, ціннісних і соціальних вимірів); системний підхід (для аналізу гуманітарної безпеки як складної динамічної системи взаємопов'язаних інституційних, культурних та інформаційних елементів); культурологічний підхід (для дослідження символічних структур, ідентичностей і смислів, що формують гуманітарний простір безпеки); аксіологічний підхід (для виявлення ціннісних засад безпеки, зокрема категорій гідності, свободи, справедливості та відповідальності); феноменологічний підхід (для розкриття досвідного виміру безпеки); аналітичний метод (для уточнення понятійного апарату та виявлення внутрішніх суперечностей досліджуваної проблематики); антропологічний підхід (для осмислення людини як центрального суб'єкта і носія безпекових практик); герменевтичний і дискурсивний підходи (для інтерпретації текстів і дискурсів, у яких репрезентуються уявлення про безпеку); критичний підхід (для виявлення ідеологічних конструкцій і латентних механізмів влади у сфері безпеки); комунікативний підхід (для аналізу процесів продукування, трансляції та рецепції інформації в умовах цифровізації).

Перший розділ дисертації присвячений розгляду *науково-теоретичних засад поняття гуманітарної безпеки*. Достовірність положень даного розділу забезпечена глибоким історико-філософським аналізом генези поняття безпеки.

У підрозділі 1.1. «*Філософські та історико-культурні джерела поняття безпеки як соціального феномена в західній традиції*» автором обґрунтовано, що західна традиція розуміння безпеки еволюціонувала від античних категорій гармонії та блага до новочасних концепцій суспільного договору та сучасних моделей «human security». Достовірність висновків підтверджується коректною інтерпретацією праць Платона (с. 47-49), Аристотеля (с. 50-52). Опрацювання філософських та історико-культурних витоків концепту безпеки дає підстави

стверджувати, що він укорінений у фундаментальних вимірах людського буття та має виразно антропологічну природу (с. 87).

В підрозділі 1.2. *«Філософема безпеки в гуманітарному знанні та онтологія життєвих форм людини»* дисертант виходить на рівень онтологізації безпеки, розглядаючи її як «внутрішній модус буття», що визначає спосіб взаємодії людини зі світом. Ним також обґрунтовано висновок про те, що концепт безпеки репрезентує не лише онтологічний вимір, а й набуває повноцінного епістемологічного статусу (с. 88).

Другий розділ автор присвячує висвітленню *ідеологічних експлікацій форм гуманітарної безпеки через філософський та правовий виміри*. Обґрунтованість цього розділу спирається на виявлення механізмів ідеологічної детермінації безпекових процесів.

В підрозділі 2.1. *«Кореляція філософії та ідеології в концептуалізації поняття гуманітарної безпеки»* автор переконливо аналізує тенденцію «реідеологізації» гуманітарного знання в умовах інформаційного перенасичення (с. 92;151). Висновок дисертанта про те, що ідеологічний плюралізм часто маскує реальні ідеологічні засади держави (с. 94-95; 151-152), базується на аналізі сучасних політичних дискурсів.

У підрозділі 2.2. *«Нормативний аспект деонтології гуманітарної безпеки та правова культура суспільства»* достовірність результатів забезпечена дослідженням деонтологічних засад безпеки. Автор обґрунтовує амбівалентний характер гуманітарної безпеки: як інструменту захисту прав людини та одночасно засобу легітимації політичного впливу (с. 128-129;152). Особливої уваги заслуговує обґрунтування ролі правової культури та агапелогічного підходу (с. 145-146) як фундаменту соціальної стабільності.

У третьому розділі представлено розгляд *гуманітарної безпеки та трансформації соціальності в контексті розвитку інформаційних технологій*. Зазначимо, що це є найбільш інноваційний розділ дисертації, де обґрунтованість положень підтверджується аналізом новітніх технологічних викликів.

У підрозділі 3.1. *«Інформаційний вимір гуманітарної безпеки у контексті віртуалізації життєвих і культурних форм»* дисертант системно аналізує цифрово опосередковані трансформації соціальності, дискурсивного виробництва реальності, інформаційно-психологічного впливу, аксіологічної динаміки, ідентифікаційних зрушень та механізмів захисту символічного суверенітету (с. 162). Достовірність висновків про трансформацію інформаційного простору на автономне середовище виробництва реальності підкріплюється концепцією гіпертексту як ризоматичної структури соціальності (с. 183-184).

У підрозділі 3.2. *«Безпековий вимір розвитку України: ідентичність, гейміфікація, пропаганда у воєнний час»* автор здійснює верифікацію теоретичних положень на прикладі сучасних українських реалій. Обґрунтування гейміфікації як нового модусу організації воєнного та соціального досвіду (с. 198-201) та аналіз «Army of Drones Bonus» як кейсу операційної гейміфікації (с. 201-205) свідчать про високий ступінь достовірності та практичної релевантності роботи. Висновки щодо ідентичності як центрального елементу стійкості проти пропаганди (с. 212-219) є логічним завершенням дослідження.

Наголосимо, що всі розділи та підрозділи дисертаційного дослідження характеризуються внутрішньою логічною узгодженістю та повною відповідністю сформульованій меті й окресленим завданням. Робота вирізняється концептуальною цілісністю, чітко вибудованою структурою, витриманим науковим стилем і виразною індивідуальною авторською манерою викладу.

Наукова новизна одержаних результатів. В своїй дисертаційній роботі Проценко Мирослав Володимирович застосував поєднання загальнонаукових і спеціалізованих методів, що забезпечує цілісне філософське осмислення поняття гуманітарної безпеки та аналізу її форм.

До найбільш вагомих результатів дисертаційного дослідження слід віднести:

- уперше обґрунтовано концепцію форм гуманітарної безпеки як динамічних способів організації соціальних практик, що забезпечують смислову інтеграцію суспільства (с. 22);

- здійснено системний аналіз впливу штучного інтелекту та ІКТ на трансформацію безпекових форм через віртуалізацію соціальності (с. 22);

- запропоновано розгляд інформаційної безпеки не як допоміжного елемента, а як онтологічної основи гуманітарної безпеки в сучасному світі (с. 22);

- розроблено оригінальний підхід до інтерпретації інформаційної війни як конфлікту онтологічних моделей світу (с. 23);

- введено у науковий обіг аналіз феномена гейміфікації як релевантного чинника для гуманітарного безпекового простору (с. 23).

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів дослідження. Теоретична значущість дисертаційного дослідження виявляється у суттєвому поглибленні та концептуальному уточненні змісту поняття гуманітарної безпеки, яке автор обґрунтовано інтерпретує як метакатегорію, здатну інтегрувати політичний, правовий, етичний та антропологічний виміри сучасного дискурсу. Запропонована концепція «філософеми безпеки як онтологічного контейнера» відкриває нові евристичні можливості для осмислення взаємозв'язку між процесами ідентифікації та смислотворення, репрезентуючи безпеку не лише як інституційний чи нормативний феномен, але як фундаментальну умову конституювання людського буття.

Практичне значення роботи характеризується поліфункціональністю та прикладною релевантністю. Отримані результати можуть бути продуктивно використані у процесі формування та реалізації державної гуманітарної політики, розробки комплексних стратегій протидії інформаційним загрозам, а також у сфері вищої освіти – зокрема, при викладанні курсів із соціальної та політичної філософії, де вони сприятимуть поглибленню теоретико-методологічної підготовки здобувачів.

Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях. Основні результати дослідження повною мірою викладені дисертантом в трьох одноосібних публікаціях у наукових фахових виданнях України категорії Б. Достовірність та унікальність результатів дослідження підтверджується їх апробацією на двох Міжнародних науково-практичних конференціях: Черкаси – 2023, Чернігів – 2024. Список праць свідчить про послідовне висвітлення етичних, культурних та соціально-філософських аспектів обраної теми. Повнота друкованих праць надають Проценку Мирославу Володимировичу можливість публічного захисту дисертаційної роботи.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертаційної роботи. Загалом відзначаючи вагомий науковий внесок рецензованого дисертаційного дослідження, вважаємо доцільним висловити окремі зауваження та рекомендації:

1. Здобувач здійснює ґрунтовний аналіз дихотомії «безпека від» (захист від шкоди) та «безпека для» (надання можливості досягати цілей) (с. 33). Автор слушно зазначає, що безпека є умовою реалізації свободи та творчості. Проте дискусійним видається питання про те, де проходить межа між «безпекою відкритості» та «безпекою ізоляції» (с. 69) в умовах тотальної війни. Бажано було б почути додаткові аргументи щодо того, чи може «безпека для» (розвитку) повноцінно функціонувати в ситуації, коли базові потреби в «безпеці від» (фізичного знищення) перебувають під постійною загрозою.

2. Розглядаючи кореляцію філософії та ідеології, автор вказує на феномен ідеологічного плюралізму, який, на його думку, часто «маскує реальну ідеологічну основу держави» (с. 94-95). Це твердження є надзвичайно цікавим, але потребує глибшої експлікації: чи не є такий підхід дещо детерміністичним, і яким чином у цифровому суспільстві відрізнити «маскування» від справжньої багатоманітності ідеологічних практик?

3. Аналізуючи гейміфікацію війни на прикладі системи «Army of Drones Bonus» (с. 202-203), автор зазначає, що це створює ризик «дегуманізації війни як людської життєвої форми» (с. 204). Дискусійним є питання механізмів

запобігання цій дегуманізації: чи достатньо лише «культурного та етичного контролю» (с. 205) в умовах, коли алгоритми та цифрові інтерфейси починають диктувати логіку прийняття рішень на полі бою?

Варто підкреслити, що наведені зауваження не змінюють загальної позитивної оцінки дисертації Проценка Мирослава Володимировича, яка є самостійним і завершеним науковим дослідженням із належним рівнем новизни, теоретичної обґрунтованості та практичної цінності.

Загальні висновки. Дисертаційна робота Проценка Мирослава Володимировича «Соціально-філософський аналіз форм гуманітарної безпеки» є завершеним самостійним науковим дослідженням, у якому вирішуються поставлені автором завдання. Наукові положення дисертації є логічно несуперечливими, базуються на адекватно обраному методологічному інструментарії та підтверджуються апробацією результатів на наукових конференціях. Висновки та рекомендації дисертанта випливають із результатів проведеного аналізу та мають високий ступінь достовірності. Робота відповідає вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії. З огляду на наукову новизну, теоретичну глибину та практичну значущість, вважаємо, що автор Проценка Мирослав Володимирович заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії за спеціальністю 033 Філософія.

Рецензент:

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософських,
політичних і психологічних студій
Черкаського державного
технологічного університету

Вікторія ДАЦЕНКО

Підпис к. філос. н., доцента Вікторії Станіславівни Даценко засвідчую

Учений секретар

Черкаського державного
технологічного університету

Ірина МИРОНЕЦЬ